

Į Dubliną – kalbėtis apie pacientų saugą

Monika Nemanytė

Klubo „13 ir Ko“ sekretorė,
valdybos narė

Rugsėjo 3-5 d. Airijos sostinėje Dubline įvyko pirmasis Europos regiono seminaras „**Pacientai už pacientų saugą**“ (Patients for Patient Safety), organizuotas bendradarbiaujant su PSO Pasaulio pacientų saugos aljansu. Važiavau ne šiaip sau, kad gavau kvietimą ir finansavimą: buvau atrinkta kaip vienintelė pacientų atstovė iš Lietuvos po to, kai užpildžiau anketą, vėliau sužinojau – iš daugelio norinčių dalyvauti pretendentų.

Ši iniciatyva nėra visai nauja, pirmieji forumai pradėti organizuoti dar 2001 metais, tačiau aš apie šią veiklą išgirdau pirmą kartą. Taip pat ir terminas man skambėjo kaip naujadaras ir klaidingai buvau jį išsivertusi: saugumas, o ne sauga.

Be manęs, tarp visų 58 dalyvių, dar buvo 3 dalyvės iš GAMIAN-Europe (GE). Tai Ema Gruber (psichiatrė iš Kroatijos), Tatjana Belyaeva (pacientė iš Rusijos) ir Aikaterina Noumidou (paciento sesuo iš Graikijos).

Autorė – pirma iš dešinės.

Kodėl susirinkome? „Dirbkite ne mums, o su mumis“

Šeiminko teisėmis seminarą pradėjo Margaret Murphy iš Airijos, kuri pasidalijo asmenine patirtimi. M. Murphy neteko 29 m. sūnaus Kevino (jo kraujyje buvo rasta daug kalcio, o gydytojai to nepatikrino). Susitaikiusi su šia nelaime ir patyrusi gydytojų abejingumą, dabar ji ragina nenu tylėti medikų klaidų. Ji sakė, kad liūdniausia tai, kad klaidos kartojasi ir jau 10-15 metų jos vis tos pačios, ir pateikė nelinksmus statistinius duomenis. Tikimybė pakliūti į lėktuvo avariją yra 1 iš 3 milijonų, nelaimingo atsitikimo tikimybė ligoninėje – 1 iš 300. 1,4 milijonai pasaulio pacientų nukenčia nuo hospitalinės infekcijos.

Pirmoji seminaro diena buvo skirta pacientų prisistatymams. Iš klausėme apie 30 istorijų iš 21 šalies. Dauguma dalyvių patys buvo medikų klaidų aukos arba atstovavo savo jau mirusiems artimiesiems. Kai kurie pasiryžo kalbėti už tuos, kurie jau nebegali prabilti: tai liudijo ir ant sienos sukabintos prarastų artimųjų nuotraukos. Išgirdome ne vieną sukrečiančią istoriją.

Man šis susitikimas buvo unikalus tuo, kad tvyrojo ne gedulas, pyktis ar keršto troškimas, o ryžtas tobulinti sistemą, kad ji būtų atviresnė, skaidresnė ir geresnė. Pagarbą kėlė ir dalyvių optimizmas – jie teigė, kad medicinos aukos – ne tik tragedijų liudininkai, liūdnos istorijos (tamsioji medicinos pusė), bet ir galingos mokymo priemonės. Pacientų tikslas – ne kaltinti, bausti gydytojus ar iš teismų išsireikalauti kuo daugiau pinigų, bet pirmiausiai informuoti apie įvykusias klaidas, kad jos nesikartotų.

Mūsų seminaru domėjosi ir vietos žiniasklaida. Rebekai iš pirmo karto nedidino piktybinio krūties vėžio: kol buvo pradėtas tinkamas gydymas, praėjo 14 mėn. Tą pačią dieną Rebeką matėme kalbančią per Airijos televiziją ir raginančią moteris dar kartą pasitikrinti. Su ja pietavome prie vieno stalo. Jos valia pribloškianti: ji atsakė net mišrainės su sūriu, nes žino, kad pieno produktai gali pakenkti jos sveikatai. Nenorėjau sugraudinti šios moters, bet kai pagyriau už jos stiprybę, ji su ašaromis akyse pasakė, kad norėtų sulaukti, kol užaugs jos vaikai ir sukurs savo šeimą.

Daug kartų pacientai pripažino, kad klaidų išvengti neįmanoma, tačiau visais įmanomais būdais reikia kovoti prieš sistemos klaidas, pvz., pasikartojančias pacientų mirtis dėl aplaidumo, laiku neatliktų tyrimų, nesuteiktos informacijos, medikų abejingumo, paciento kaip statistinio vieneto traktavimo ir t.t. „Dirbkite ne mums, o su mumis“, – ragino pacientai.

Po visų liudijimų tapo akivaizdu, kad neištraukus pacientų iš sprendimų priėmimo procesą, pacientų problemos taip ir liks jų asmeninėmis problemomis, o Europos šalių medicinos sistemos ir toliau neišsiklausys į pacientų, jų šeimų nuomonę ir darys tas pačias klaidas.

Antrą dieną, kaip ir planavo organizatoriai, prisijungė daugiau dalyvių, jau ne pacientų, o sveikatos profesionalų, valdžios atstovų iš kiekvienos šalies – taigi pacientams buvo proga pasišnekėti ne vien tik siaurame savo ratelyje. Iš Lietuvos atvyko Valstybinės medicininio audito inspekcijos (toliau VMAI) prie Sveikatos apsaugos ministerijos (SAM) direktorė Ramunė Navickienė. Buvo įdomu su ja ne tik pabendrauti, bet ir gauti naudingos informacijos: pvz., apie rengiamą Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo pataisą. Iš jos taip pat sužinojau, kad valstybė pernai neskyrė pinigų Medicinos kokybės užtikrinimo programai, o šiemet skyrė tik 20 000 Lt.

Kas yra pacientų sauga?

Šis gana platus terminas – tai visi paciento medicininės priežiūros aspektai bei komponentai, kurie apima pacientų saugą, kur jie besigydytų – ligoninėje, poliklinikoje ar namie.

Pacientų sauga – sveikatos priežiūros struktūros ir procesai, kurių taikymas sumažina nepageidaujamų įvykių, atsirandančių dėl sveikatos priežiūros sistemos poveikio, tikėtinumą. Šaltinis: LR Sveikatos apsaugos ministro 2004 m. rugsėjo 14 d. įsakymas Nr. V-642.

Žala pacientams – nėra naujas reiškinys. Pirmutinis įrašas apie tokias problemas aptinkamas dar 17 a. prieš Kristų. Anais laikais už klaidas galėjai susilaukti žiaurios bausmės, pvz., chirurgui būdavo nupjaunama ranka. Šiuolaikinėje visuomenėje šioms problemoms spręsti teikiama vis konstruktyvesni būdai: raginama, kad sveikatos priežiūros darbuotojai dirbtų kaip komanda, aktyviai ir veiksmingai bendradarbiautų su pacientais, rūpestingai šalintų ir koreguotų praktikas, kurios yra nėra naudingos nei sveikatai, nei finansiniu požiūriu.

Seminare priminta tradicinė medikų priesaika: pirmiausiai nepakenkti – lot. „Primum non nocere“. Mediko profesija – ištis išskirtinė ir verta ypatingos pagarbos. Gydytojai palaiminti savo protu, intelektu, sugebėjimais, tarnystė žmonėms. Medikai ištis stengiasi nedaryti tyčinių klaidų, tačiau visame pasaulyje yra pacientų, kurie nukenčia gaudami sveikatos paslaugas. Pirmiausiai, ką turime padaryti – tai pripažinti neįveikiamą tiesą ir kovoti su problemomis, dėl kurių gydytis tampa nesaugu, – reziumavo seminario dalyviai.

Vienas gydytojas chirurgas iš Kirgizijos prisipažino, kad medicinos aukų draugijoje pasijuto itin neįveikiamai. Jo teigimu, gydytojas ir pacientas dažnai supriešinami, o dabartinis gydytojo gyvenimas vyksta tarp dviejų priešingų polių – ligos istorijos ir prokuroro. Tendencija – vis daugiau iškeltų bylų, teismo ieškinių.

Pacientai iš savo patirties teigė, kad kompensacija – tai ne visada tik pinigai: tai atsiprašymas, klaidos pripažinimas, gailestis, supratimas, liūdesys, empatija (išgyvenimas dėl kitų skausmo, nepainioti su simpatija).

Lietuvoje padidėjusią reakciją į gydytojo aplaidumą, nerūpestingumą, į sveikatos priežiūros paslaugų netinkamumą, neprieinamumą, neprofesinį personalo elgesį, į neišaiškintus mirties atvejus galima matyti iš VMAI skundų statistikos. 2003 m. – 555 skundai, 2004 m. – 660 skundų, 2005 m. – 878 skundai. Tokio didėjimo priežastys – ne tik klaidų skaičius, bet ir padidėjęs pacientų aktyvumas.

Pasaulio pacientų saugos aljanso veiklos gairės

2004 metais PSO (Pasaulio sveikatos organizacija) įkūrė Pasaulio pacientų saugos aljansą. Aljanso veikla pasireiškia rekomendacijų ir gairių kūrimu. Štai sritys, kur pacientų saugos klausimai opiausi:

1. Rankų higiena.
 2. Vienkartiniai švirškštai.
 3. Saugi chirurgija.
 4. Bendradarbiavimas perduodant pacientą kitam gydytojui ar įstaigai.
 5. Paciento tapatybės kontrolė.
 6. Panašūs vaistai (panašiai atrodantys ir panašūs savo pavadinimais vaistai, kurie gali sukelti painiavą).
 7. Tarptautinė pacientų saugos klasifikacija.
- Pastarąjį (7) klausimą PSO planuoja baigti 2007 m. PSO tvirtai pasiryžusi vienodinti terminologiją, kuri reikalinga tam, kad būtų galima apibendrinti ir į vieną duomenų bazę surinkti atskirų šalių statistikos duomenis. Štai kiek apibrėžimų surasta internete, perskaicius apie 160 organizacijų, kurios dirba saugos srityje, veiklą: nepageidaujamas įvykis (21 apibrėžimas), klaida (13 apibrėžimų), nepageidaujama reakcija į vaistus (11), nepageidaujamas, su vaistais susijęs įvykis (11), incidentas (8), nevisiška sėkmė (8).

Ši organizacija labai skatina prisidėti prie jos veiklos, laikytis jos principų ir Londono deklaracijos, priimtos 2006 m. kaip konstitucija. Jei pacientai pritaria šios organizacijos vertybėms, jie gali tapti pacientų saugos čempionais. Į šią veiklą jau įsijungė 73 čempionai iš 31 šalies.

Su Ema Gruber iš Kroatijos.

Darbas grupėse: kartu mes galime daug

Kitomis dienomis daug diskutavome, susiskirstę į Rytų, Centrinės ir Vakarų Europos grupes. Buvo ir rusakalbių grupė. Dalijomės savo viltimis, lūkesčiais ir mintimis, kokią matome sveikatos priežiūros ateitį. Taip pat pagal atskirus regionus kūrėme veiksmų planus.

Išskirti 3 esminiai prioritetai:

- Žinių apie pacientų saugą sklaida.
- Bendradarbiavimas, tinklų kūrimas (vyriausybė, valdžios atstovai, asociacijos, nevyriausybinės organizacijos).
- Lėšų paieška (Nacionalinei pacientų saugos programai).

Pagrindinės aptartos problemos buvo: poreikis pranešti apie medicininės klaidas ir vieningos *reporting* (pranešimo apie incidentus) sistemos kūrimas, darbas su partneriais, kad būtų sukurta atviresnė ir sąžiningesnė saugumo kultūra, taip pat tiek pacientų, tiek sveikatos profesionalų švietimas, kad pagerėtų bendravimo ir bendradarbiavimo procesai. Tapo akivaizdu, kad mūsų (Europos) regionas turi panašius prioritetus, iššūkius, problemas ir galimybes, taigi drauge galime vienyti pastangas ir siekti tikslų.

Ateities planai. Patirtis, kuria dalijamasi

Apibendrinant galiu pasakyti – tai buvo įdomi patirtis. Ji leido pažvelgti į visų pacientų visiems bendras **visuotines** problemas. Įsiminė sero Liamo Donaldso (JAV), PSO Pasaulio pacientų saugos aljanso pirmininko, žodžiai apibrėžti būtinybę pacientų saugą išimtinai koncentruoti į pacientą: pacientas – tai moralinis kompasas, kelrodis, vedlys, sąžinė, liudininkas, mokytojas ir katalizatorius (t.y., pagreitinantis reakciją į svarbius įvykius).

Ši konferencija davė tam tikrą impulsą kai ką nuveikti ir psichikos sveikatos srityje. Rašėme laiškus GE organizacijai. Šia tema vedėme seminarą 16 žmonių grupei GE metiniame suvažiavime Kroatijoje. Taip pat pareiškėme norą platinti pacientų saugos idėjas per spaudą, skaityti paskaitas, organizuoti konferencijas. Taip pat nuo šiol rinksime liudijimus apie pasitaikančias panašaus pobūdžio klaidas gydant psichikos pacientus.

Ateityje tikimės saugos klausimais bendrauti su Aljansu, taip pat su PSO atstovybe Lietuvoje ir su VMAI direktore R.Navickiene (kuri sužavėjo savo nuoširdumu ir pažadėjo visokeriopą pagalbą: tiek teisinę, tiek pranešimais) bei kitomis skėtinėmis organizacijomis Lietuvoje ir užsienyje.

Asmeniniai įsipareigojimai ranka rankon su valstybės įsipareigojimais

Šis seminaras davė progą apmastyti, kuo kiekvienas seminaro dalyvis gali prisijungti prie bendros ir visiems naudingos veiklos, koks gali būti kiekvieno vaidmuo grįžus į savo šalį, organizaciją, darbą.

Nieko nėra sunkiau kaip keisti nusistovėjusią tvarką, tačiau pacientai pirmieji rengiasi tai padaryti: inicijuoti kultūrinius pokyčius, kurti pasaulines normas, standartus, direktyvas, įgyvendinti strategiją, vietinę šalies viziją priartinti prie globalios, t.y. pasaulinės. Gal tai skamba kiek pompastiškai, tačiau nė vienas nepaprieštaraus, kad pacientų sauga – tai sritis, kur sprendžiami gyvybės ir mirties klausimai, taigi ji visada bus aktuali ir neišsemiamą. Įsijungti į šią veiklą bendruomenės principu kviečiami ne tik pacientai, bet ir gydytojai, žurnalistai, teisininkai, žmogaus teisių gynėjai, mokslininkai, kurie išdrįstų kalbėti tiek apie klaidas, tiek ir apie teigiamus pokyčius medicinos sistemoje. Lietuva, PSO narė (tarp 191 valstybių narių), taip pat yra įpareigota diegti pacientų saugos procesus ir tik pradeda eiti tuo keliu.

Žaliojo dobilo šalyje, Smaragdų salos sostinėje

Kelionė išsiskyrė tuo, kad pirmą kartą lankiausi anglakalbėje šalyje. Šiame seminare ekskursinė programa nebuvo numatyta, bet kas gali sulaikyti išpūdžių trokštančias keliauninkes – susiradau draugę, kuri nesusitaikė su mintimi, kad Dublinas taip ir liks neapžiūrėtas. Su jau pažįstama psichiatre Ema Gruber iš Kroatijos apsisprendėme taip: atsisakome vakarienes. Alkį malšindavome „Burger King“ sumuštiniais – tai „McDonalds“ atitinkmuo, tik mėsa natūralesnė ir kvepia dūmu. Taip ir padarėme kelis vakarus iš eilės. Linksminomės vakarienes sąskaita ir jautėmės nepraleidę nieko svarbaus.

Nuo viešbučio iki Dublino centro 30 min. keliaudavome dviaukščiu autobusu – dairėmės po apylinkes, į tvarkingus namelius, stebėjomės pietų augmenija – klimatas čia panašus į Lietuvos, bet šiltesnis dėl arčiau esančios Golfo srovės.

Dublinas yra Airijos sostinė su daugiau nei milijonu gyventojų. Jis įsikūręs žemumoje, išskyrus pietų Dubliną, kur prasideda kalvotos vietovės ir tęsiasi iki Wiklow kalnų. Per miestą teka Liffey upė, kuri įteka į Airių jūrą.

Spėjome aplankyti keletą žinomiausių Dublino įžymybių. Tai Kristaus Karaliaus katedra, Vikingų ir Gineso alaus muziejai.

Kristaus Karaliaus Katedra – tai seniausias Dublino pastatas, esantis pačiame Dublino centre. Jį statyti pradėjo karalius Sitriuc (Šilko barzda) iš Skandinavijos apie 1030 metus. Galėjome apžiūrėti šios gotikinės bažnyčios požemio kriptas, bažnytinio meno eksponatus. Kai ant vienos bažnyčios sienos pamačiau katės griaučius, nustebau, ką tai galėtų reikšti. O štai kokia istorija. Šie gyvūnai buvo rasti remontuojant katedros vargonus, pelė ir ją vijusi katė įstrigo ir mumifikavosi šiame bažnyčios instrumente, kurį A.Mocartas yra pavadinęs karališkuoju.

Na, o linksmiausia atrakcija buvo Gineso alaus muziejus, *Guinness Storehouse* įsikūręs 7 aukštų pastate. Už įėjimą reikia mokėti 14 eurų, man padarė nuolaidą

iki 7,50 eurų, ir nė neprašė, kad parodyčiau pažymėjimą. Čia apžiūrėjome šio alaus reklamos ir įvairios taros ekspoziciją, kuriai jau 250 metų (alus gaminamas nuo 1759 m.). Taip pat galėjome paskaityti ir susipažinti, kaip ir iš kokių sudedamųjų dalių šis alus gaminamas. Muziejuje gavau atsakymą, kodėl šio alaus skonis toks unikalus ir ypatingas ir kodėl jo spalva tamsiai ruda. Miežiai kepinami 230°C temperatūroje

didelėse cilindro formos krosnyse pustrėčios valandos. Galėjome paragauti pakepintų grūdų: jų skonis buvo kaip kavos pupelių. Na, o lankytojams aiškinama, kad Arthuro Guinnesso (Artūro Gineso), šio alaus išradėjo, formulė buvus išskirtinai paprasta. Jis kaip žaliavą pasirinko keturias sudėtines dalis: miežius, apynius, vandenį ir mieles. Tik jam žinomų slėpiningų procesų būdu jis atskleidė ir išlaisvino jų paslėptą magiją, paversdamas miežius juodoju Airijos auksu. Gineso alus eksportuojamas į daugiau kaip 150 šalių.

Pastato dizainas – tai gigantiška alaus taurė, į kurią tilptų net 14,3 milijonų pintų! Pasigėrėti miesto panorama galėjome panašioje į mūsų televizijos bokšto stiklo aikštelėje. Na, ši aikštelė nesisuka, bet buvo akivaizdu, kad kai kuriems lengvai įkaušusiems vyrukams galva tai sukosi: stikliniame *Gravity* bare už dyką gauni Gineso alaus pintą (ji įeina į bilieta kainą). Jei nenori alaus, pasiūloma išgerti Koka Kolos. Stiklinės sienos 360° ratu leidžia apžiūrėti viso miesto panoramą, pamatyti net jūrą ir miestą juosiančius kalnus (iš Wicklow ir aplinkinių kalnų šaltinių į Gineso alaus daryklą kasdien suteka 8 milijonų litrų vandens).

Pirmoji Gineso rekordų knyga taip pat buvo išleista šioje alaus darykloje 1955 m. Dabar jos leidžiamos daugiau nei šimte pasaulio šalių, 23-mis kalbomis.

Po ekskursijos ir apžiūrėjus miesto panoramą, galima nusipirkti įvairių suvenyrų: žiebtuvėlių, raktų pakabukų, marškinių sąsagų su alaus simbolika, alaus bokalų ir, žinoma, paties alaus.

Dar apsilankėme muziejuje DUBLINIA, kuris pasakoja apie Dublino Viduramžius nuo 1170 iki 1540 metų, taip pat ir apie vikingus, kurių istorija prasidėjo dar Skandinavijos šalyse, o baigėsi, kai jie galutinai įsitvirtino Vakarų Europos šalyse. Viduramžių Dublinas pergyveno skirtingus vystymosi laikotarpius: pirmiausiai keltų, po to vikingų, tada senovės skandinavų, vėliau anglų-normanų ir galiausiai anglų-airių. Muziejuje daug vaškinių figūrų, kurios lankytojams vaizduoja maro, badmečio laikus, religijų karus.

841 m. Dublino miestą įkūrė vikingai, jie buvo

pirmieji Dublino miesto gyventojai. Vikingai – skandinavų (normanų) kilmės jūrininkai – kariai, pirkliai ir plėšikai.

Sužinojau keletą naujų faktų.

Tuo laikotarpiu vikingų buvo tiek daug dėl to, kad šeimoje tik vyresnysis sūnus paveldėdavo ūkį, na, o likusiems sūnams tekdavo plėšikauti. Žodis „slavas“ kilęs nuo žodžio slave (angl. vergas), nes daugiausia vergų vikingai parsiveždavo iš slavų apgyvendintų kraštų. Vikingai buvo ne tik piktadariai, išgarsėję savo siaubiamaisiais žygiais, jų dėka susikūrė ir platus prekybos tinklas. Viduramžių turguose prieskoniai buvo didelė naujiena ir itin brangūs: pvz., galėjai nusipirkti tik vieną pipiro grūdelį. Vikingai buvo pirmieji europiečiai, apsilankę Amerikoje. Kadangi tai tebuvo kelios nereguliarios kelionės, vietinių gyventojų kultūros niekaip nepaveikė ir pastovių kolonijų neįkūrė, tad daug svarbesnis vaidmuo Amerikos atradime priskiriamas Kristupui Kolumbui. Vikingai taip pat atrado Islandiją ir Grenlandiją.

Daug vaikščiojome ir žavėjomės Liffey upę kertančiais tiltais. Vienas tiltas pločiu ilgesnis nei savo ilgiu, kitas visas baltas ir išpuoštas arkliais su undinių uodegomis, trečiasis oficialiai vadinamas Wellingtono tiltu (statytas 1816 m. hercogo Wellingtono garbei (1769-1852), o vietinių žmonių dar vadinamas Halfpenny (pusės penso) tiltu. Šį vardą jis pelnė kažkada pradėjus rinkti mokesť už naudojimąsi tiltu. Aplankėme universiteto Trinity College miestelį: įkurtas Elisabeth I-osios 1529 m., jis vienas seniausių Europos Alma Mater.

Nusifotografavome su garsiaja Molly Malone – tai airių folklorinis personažas, o daina apie ją – neoficialus Dublino himnas. Šiai gražiai moliuskų, midijų ir jūros gėrybių pardavėjai sukurta skulptūra miesto centre, pėstiesiems skirtoje Grafton gatvėje. Užsukome ir į barą – dubliniečiai giriasi geriausiais pabais pasaulyje. Ten grojo linksma airiška muzika, tiesa, moterų, be kelių

barmenių, ten nesitikome. Užsisakėme 1 pintą (1 pinta – 0,568 l) alaus, tačiau net dviese su Ema jos neįveikėme. Alus stiprus ir kartus – „jis gyvas, tai Dublino siela“ – vilioja reklamos.

Tik šios kelionės pradžia daug nervų kainavo – nežinojau adreso, kur turėjo vykti seminaras, nei viešbučio, kur apsistosiu. Iki paskutinės minutės vyliausi, kad mane pasitiks kas nors iš organizatorių. O pirmininkė juokavo: „Siunčiu į kaimą pas bobutę“.

Tačiau viskas gerai, kas gerai baigiasi – labai padėjo oro uosto informacijos skyriaus (Information desk) darbuotoja. Vėlai vakare, kelias valandas praleidusi oro uoste, kol viską galų gale išsiaiškinau ir prisiskambinau seminaro rengėjams, dūmiau taksi (kuris kainavo 30 eurų) į viešbutį *Castleknock* Dublino priemiestyje. Prieš vykdama į šį viešbutį, dar sykį paklausiau, ar tai vienintelis tokio pavadinimo viešbutis Dubline, nes daugiau nuotykių nebenorėjau...

Dublinas mane sužavėjo savo paprastumu ir artumu lietuvio sielai. Taip pat itin susidomėjau keltiškuoju Airijos periodu – apie jį stengsiuosi sužinoti daugiau. Grįžau su keliais diskais, kurių muzika man nuolat primins šio nuostabaus miesto atmosferą.